

Z historii Biblii

[Poprzedni artykuł: 1. O odkryciu najstarszego tekstu biblijnego](#)

2. O Biblii hebrajskiej

Wszystkie dawne i nowsze przekłady Pisma Świętego Starego Testamentu na języki narodowe mają swoje bezpośrednie lub pośrednie źródło w Biblii hebrajskiej, dlatego przedstawimy tutaj pokrótce jej historię.

Biblię hebrajską jak i w ogóle całą Biblię świat zawdzięcza starożytnym Izraelitom. Im objawił Bóg swoje słowo i oni je spisali i przekazali światu. Spisanie słowa Bożego i obdarzenie nim nas związane jest ściśle z rozwojem sztuki pisania. Pismo było wielkim wynalazkiem – spełniało ono długie marzenia człowieka, by myśli ludzkie można było utrwalac i by mogły one istniec i funkcjonowac niezależnie od chwili mówienia.

Początki pisma i piśmiennictwa izraelskiego pokrywają mroki przeszłości. Z wynalazkiem pisma ściśle było związane wynalezienie materiałów, na których można je było utrwalac. Początkowo takim materiałem był kamień, wkrótce potem tabliczki gliniane, papirus, skóra, w średniowieczu wreszcie pergamin i papier. Najstarszy znany nam dotąd tekst biblijny – niedawno odkryte słynne błogosławieństwo Aaronowe z 4 Mojż. 6:24n. – wyryty został rylcem na dwóch srebrnych blaszkach.

Długa była droga, jaką przebyły pierwsze natchnione teksty, zanim uzyskały obecny kształt Biblii. Oczywiście jest rzeczą, że poszczególne księgi Starego Testamentu mają różny wiek i pochodzą z różnych rąk, powstały też w różnych miejscach. Najstarsze teksty biblijne pochodzą zapewne z najdawniejszych okresów historii, być może nawet z okresu przed potopem. W każdym razie opis potopu znajdujemy w najstarszych tekstach innych kultur, np. w tekstach sumeryjskich, zapisanych na tabliczkach glinianych, w starożytnej historii o Gilgameszu z 3. tysiąclecia p.n.e. Zapewne te i inne przekazy przeszły w posiadanie Mojżesza, człowieka wykształconego we wszelkiej mądrości egipskiej, jak czytamy o nim w Dziejach Apostolskich 7:22; Mojżesz je zredagował i w ten sposób powstała 1. Księga Mojżeszowa, która nosi na sobie wyraźne ślady pracy redakcyjnej, dającej naukowcom okazję do różnorodnej spekulacji na temat jej genezy. Tymczasem umiejętności pisarskie Mojżesza są po wielokroć dobrze poświadczane w poszczególnych częściach Pięcioksięgu i nie mamy powodu w nie wątpić, np.: „Wtedy rzekł Pan do Mojżesza: Zapisz to dla pamięci w księdze” – 2 Mojż. 17:14; „Wtedy Mojżesz spisał wszystkie słowa Pana” –

2 Mojż. 24:4; „Mojżesz spisał tę pieśń w owym dniu i nauczył jej synów izraelskich” – 5 Mojż. 31:22; „A gdy Mojżesz spisał do końca słowa tego zakonu w księdze, to dał Lewitom, którzy nosili Skrzynię Przymierza Bożego, taki rozkaz: Weźcie księgę tego zakonu i połóżcie ją z boku Skrzyni Przymierza Pana, Boga waszego, i niech będzie tam świadkiem przeciwko tobie” – 5 Mojż. 31:24–26. Teksty te wyraźnie stwierdzają pisarską działalność Mojżesza. Sam Jezus powiedział: „O mnie bowiem on (tzn. Mojżesz) napisał” – Ew. Jana 5:46.

Podczas długiej wędrówki przez pustynię ten wielki przywódca narodu izraelskiego, żyjący mniej więcej w XIV w. p.n.e., napisał księgę 2, 3, 4 i 5 i w ten sposób powstał Pentateuch – Tora, najważniejsze dla Żydów księgi, zawierające zakon, tzn. prawo. Tora znaczy nauka, nauczanie. 34 rozdział 5 Mojżeszowej, opisujący śmierć Mojżesza, musiał jednak napisać już ktoś inny, np. Jozue, o którym też mamy stwierdzone, że znał sztukę pisania, np.: „I zawarł Jozue tego dnia przymierze z ludem, i nadał mu w Sychem przepisy i prawo. Jozue spisał też te słowa w księdze zakonu Bożego” – Ks. Jozuego 24:25–26. W czasie wędrówki przez pustynię Tora była starannie przechowywana obok Arki Przymierza (jak czytamy w przytoczonym powyżej tekście), a potem w Świątyni (por. 2 Król. 22:8).

Wielkim i zasłużonym pisarzem był prorok Samuel, jak czytamy o nim w 1 Sam. 10:25: „I ogłosił Samuel ludowi prawo królewskie, spisał je w księdze i położył przed Panem”. Samuel kierował szkołą prorocką, (1 Sam. 19:20n), z której pochodziło zapewne wielu wybitnych proroków i twórców nowych ksiąg; przekazy historyczne dowodzą, że twórczość w tym zakresie była bardzo ożywiona. Czytamy o tym w wielu miejscach ksiąg historycznych, np.: „A dzieje króla Dawida, te poprzednie i późniejsze, były już opisane w dziejach Jasnowiedza Samuela, w Dziejach Proroka Natana i w Dziejach Jasnowiedza Gada” – 1 Kron. 29:29; „Pozostałe zaś sprawy Salomona, od pierwszych do ostatnich, spisane są w Dziejach Proroka Natana i w Proroctwie Achiasza z Sylo, i w Jasnowiedzeniach Jasnowiedza Jeddo dotyczących Jeroboama, syna Nebata” – 2 Kron. 9:29; „A sprawy Rechabeama, od pierwszych do ostatnich, są spisane w Dziejach Proroka Szemajasza i Jasnowiedza Iddo” – 2 Kron. 12:15; „Pozostałe zaś sprawy Abiasza, jego postęпки i czyny oraz jego słowa są zapisane w Historii Proroka Iddo” – 2 Kron. 13:22; „Pozostałe zaś sprawy Hiskiasza i przejawy jego pobożności opisane są w widzeniu proroka Izajasza, syna Amosa, oraz w Księdze Królów Judzkich i Izraelskich” – 2 Kron. 32:32; „Modlitwa jego zaś i to, jak go Bóg wysłuchał..., zapisane są w dziejach jego jasnowiedzów” – 2 Kron 33:19;

„Pozostałe zaś sprawy Jozjasza i przejawy jego pobożności, zgodne z tym, co jest napisane w zakonie Pana, i jego dzieje, pierwsze i ostatnie, są zapisane w Księdze Królów Izraelskich i Judzkich” - 2 Kron. 35:26,27.

Jak widzimy, twórczość pisarska, historiograficzna była bardzo bogata, wymienione księgi jednak zaginęły, jak tyle innych zabytków przeszłości.

W ten sposób przybywało ksiąg, które - pisane na papirusie lub na skórze - miały w tych czasach postać zwojów, nawiniętych na dwa wałki; podczas czytania rozwijało się tekst z jednego wałka i nawijało na drugi. O tej formie księgi czytamy wyraźnie w księdze proroka Jeremiasza: „W roku czwartym Jojakima, syna Jozjasza, króla judzkiego, doszło Jeremiasza od Pana słowo tej treści: *Weź sobie zwój księgi i wypisz na nim wszystkie słowa, które ci powiedziałem o Jeruzalemie, o Izraelu i o Judzie... Wtedy Jeremiasz wezwał Barucha, syna Neriasza; a Baruch wypisał na zwoju księgi pod dyktando Jeremiasza wszystkie słowa Pana, które wypowiedział do niego*” - Jer. 36:1-2, 4; albo w Księdze Psalmów: „*Oto przychodzę; w zwoju księgi napisano o mnie*” - Ps. 40:8. Wielki prorok Pański Jeremiasz żył i działał na przełomie VII i VI w. p.n.e. Wiele szczegółów z jego życia znajduje się w jego księdze. Izajasz, zwany ewangelistą wśród proroków, żył w VIII w. p.n.e. Zwój z tekstem jego prorocstwa, wypisanego na skórze, odnaleziony w pieczarach w Qumran, liczy 7,34 m długości. Wspaniała Księga Psalmów, zawierająca 150 pieśni pochwalnych, hymnów dziękczynnych i modlitw, jest zbiorem, który powstawał od najdawniejszych czasów, kiedy tylko lud izraelski począł pieśnią chwalić Boga. Już w 15 rozdz. 2 Mojż. mamy pieśń Mojżesza i pieśń niewiast izraelskich po przejściu przez Morze Czerwone. Możemy zauważyć, że dochowane Psalmy są drobnym ułamkiem bogatej twórczości pieśniarskiej starożytnych Izraelitów. Wiele z niezachowanych pieśni jest cytowanych w nagłówkach niektórych Psalmów.

W czasach Salomona powstały księgi Sędziów, Rut i Samuelowe. Na początku niewoli babilońskiej były już Księgi Królewskie, Psałterz, Przypowieści, Kaznodzieja Salomonowa, Pieśń nad Pieśniami i różne księgi prorockie - Izajasz i kilku mniejszych proroków. Po powrocie Izraelitów z niewoli babilońskiej za czasów Ezdrasza i Nehemiasza był już prawie gotowy komplet świętych ksiąg izraelskich, nazwanych potem Starym Testamentem. Ezdrasz był kapłanem, pisarzem i mężem biegłym w zakonie. Po powrocie z niewoli babilońskiej w 458 r. zapoczątkował w Izraelu reformę społeczno-religijną. Nehemiasz był wysokim dostojnikiem państwowym na dworze króla perskiego i obok Ezdrasza drugim organizatorem odbudowy życia w Izraelu po powrocie z wygnania. Czytamy w Ezdr. 7:10: „*Ezdrasz bowiem postawił sobie za cel zbadać zakon Pański i wprowadzić go w czyn oraz nauczać w Izraelu jego postanowień i praw*”;

„*Ezdrasz więc otworzył księgę na oczach całego ludu, stał bowiem wyżej niż cały lud, a gdy ją otworzył, cały lud powstał*” - Neh. 8:5; „*I czytano z księgi Zakonu Bożego codziennie, od pierwszego aż do ostatniego dnia...*” - Neh. 8-18; „*W tym czasie odczytano z księgi Mojżeszowej wobec ludu ustęp, w którym było napisane...*” - Neh. 13:1. Są to przekazy, w które nikt wątpić nie może; dlaczego mielibyśmy wątpić w podobne w Księgach Mojżeszowych?

Stary Testament napisany został w języku hebrajskim, tylko drobne części w języku aramejskim. Językiem hebrajskim mówili starożytni Izraelici; był to język semicki.

Uwzględniając czas, w którym żył i działał Mojżesz (XIV wiek p.n.e.), i czas powrotu z niewoli babilońskiej, stwierdzić możemy, że święte księgi Izraelitów powstawały w przybliżeniu w ciągu z górą 1000 lat.

W tym mniej więcej czasie, po powrocie z wygnania, powstały w Izraelu specjalne miejsca do zebrań, które później nazwane zostały z grecka synagogami - spotykano się w nich na czytanie ksiąg świętych i na modlitwę. W synagogach właśnie przechowywano z największą czcią święte księgi, z których czytano w czasie sabbatu i uroczystych świąt. Gdy wskutek czytania uległy one zniszczeniu, nie palono ich, lecz zakopywano w ziemi. W synagogach występował też Jezus (Jan 18:20; 6:59) i apostołowie, a także wyznawcy Jezusa. Święte księgi nosiły wtedy właśnie nazwę Ksiąg oraz Pism (por. np. z mnóstwa przykładów Dzieje Ap. 17:11). Określenie Pisma Prorockie spotykamy w Rzym. 16:26; wyrażenie Pisma Święte występuje dwa razy - w tekstach Rzym. 1:2 oraz 2 Tym. 3:15) .

Święte księgi Izraelitów, nazwane później Starym Testamentem, były więc czytane; były znane i cytowane przez autorów innych ksiąg Starego Testamentu, np. w 2 rozdziale księgi proroka Jonasza znajdujemy cytaty z wielu Psalmów; Psalm 18 jest też w całości cytowany w 22 rozdziale 2 Księgi Samuelowej. Z kolei Ezechiel cytuje Noego, Daniela i Hioba (14:14, 20).

Wraz z kształtowaniem się za Ezdrasza i Nehemiasza (poł. V w. p.n.e.) kanonu ksiąg świętych oraz ich funkcjonowaniem w życiu duchowym Izraela, rosło wśród Izraelitów przekonanie o ich nienaruszalności. W tym czasie pojawili się uczeni, zwani soferim (od hebr. sefer „księga”), których zadaniem była pieczołowita troska o zachowanie i przekazywanie (kopiowanie) świętych tekstów (szczególnie Tory) w stanie nieskażonym. To byli właśnie ci „nauczycieli w Piśmie”, o których tyle razy czytamy w Ewangeliach. Inni uczeni, zwani mazorotami, pojawili się około r. 500 n.e. i funkcjonowali do około 1000 r. Ich głównym zadaniem było zaopatrywać święte teksty na marginesach w znaki, uwagi i instrukcje umożliwiające ich bezbłędne czytanie. Było to

ważne w sytuacji, gdy język hebrajski był już od wieków martwy i był tylko językiem uczonych – na co dzień Żydzi już od dawna mówili językiem aramejskim.

Jezus Chrystus powiedział: „...musi się spełnić wszystko, co jest napisane o mnie w zakonie Mojżesza i u proroków, i w Psalmach” – Łuk. 24:44. W ten sposób wymienił trzy grupy, na które Izraelici dzielili święte księgi: zakon, prorocy i pisma. Psalmami nazwał Jezus właśnie grupę pism, z których Księga Psalmów jest najobszerniejsza.

Oto ten podział w kolejności ksiąg:

- **Zakon** (Tora) – Pięcioksiąg Mojżeszowy (Pentateuch);
- **Prorocy** (Nebiim)
 1. Wcześni prorocy: 1. Jozue, 2. Sędziów, 3. Księgi Samuelowe, 4. Królewskie;
 2. Późniejsi prorocy: 1. Izajasz, 2. Jeremiasz, 3. Ezechiel, 4. dwunastu proroków mniejszych;
- **Pisma** (Ketubim albo Haggadah)
 1. Księgi poetyckie: 1. Księga Psalmów, 2. Księga Hioba, 3. Przypowieści Salomonowe;
 2. Pięć zwojów: 1. Księga Rut, 2. Pieśń nad Pieśniami, 3. Kaznodzieja Salomonowy, 4. Treny Jeremiaszowe, 5. Księga Estery;
 3. Księgi historyczne: 1. Księga Daniela, 2. Księgi Ezdrasza i Nehemiasza, 3. Kroniki.

Jeśli pomyślimy o treści świętych ksiąg Izraelitów, to stwierdzimy, że w życiu i historii cielesnego Izraela Bóg objawił Boski plan wieków, realizowany przez duchowego Izraela – lud Boży, idący w ślady Jezusa Chrystusa. Celem tego planu jest zbawienie ludzkości i przyprowadzenie jej do ponownej społeczności z Bogiem. Bohaterami ksiąg są ludzie prości i wielcy – pasterze, rolnicy, patriarchowie, królowie, uczeni, żołnierze i ich wodzowie.

Wymienione księgi stanowią jednocześnie kanon hebrajski świętych, tzn. natchnionych przez Boga ksiąg, istniejący już od IV w. p.n.e. i ustalony ostatecznie w I w. n.e. Jest ich 39. Kanon ten został ustalony przez uczonych żydowskich na podstawie pewnych kryteriów. Nie zawiera on ksiąg apokryficznych, takich jak np. Tobiasza, Judyty, Mądrości, Eklezjastyka, Barucha, dwie księgi Machabejskie. Dostały się one do Biblii z Septuaginty – przekładu greckiego, sporządzonego w III-II w.

p.n.e. dla Żydów żyjących w Aleksandrii. Znajdujemy je natomiast obowiązkowo w każdej Biblii katolickiej, ponieważ sobór trydencki w 1546 r. uznał je również za natchnione. Ilość apokryfów we współczesnych wydaniach Biblii waha się – na przykład w katolickiej Biblii Tysiąclecia jest ich 6, natomiast w najnowszym przekładzie niemieckim (*Die Bibel in heutigem Deutsch*, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1982) jest ich 11. Inne też jest ich miejsce – w Biblii katolickiej znajdują się wśród ksiąg kanonicznych Starego Testamentu, podczas gdy w cytowanym wydaniu niemieckim umieszczone są w osobnym rozdziale między obu Testamentami i noszą tytuł „Późne pisma Starego Testamentu”. Zauważyć można przy okazji, że ostatnie wydanie Pisma Świętego przygotowane przez Brytyjskie i Zagraniczne Towarzystwo Biblijne zawiera także księgi apokryficzne. Godny podkreślenia jest fakt, że księgi apokryficzne nigdy i nigdzie nie są cytowane w Nowym Testamencie, w którym roi się od cytatów właśnie z ksiąg kanonicznych – nie cytuje ich w swoich mowach Jezus ani apostołowie w swoich pismach.

Święte teksty izraelskie, w wersji ustalonej przez mazoletów, choć późne (najwcześniejsze przekazy z IX w.), znane są jednak z mnóstwa rękopisów, tak częściowych, jak i całkowitych. Po raz pierwszy Biblia hebrajska wyszła drukiem w 1477 r. we Włoszech. Tekst hebrajski, przejęty od Żydów, z księgami kanonicznymi obowiązuje w kościele ewangelickim jako podstawowy, podczas gdy w kościele katolickim rolę taką pełni łacińska Wulgata, uznana przez sobór w Trydencie w 1546 r. za tekst urzędowy i podstawowy dla wszelkich przekładów Pisma Świętego. Ostatnie katolickie przekłady Pisma Świętego, takie jak na przykład *Biblia Tysiąclecia*, *Biblia warszawsko-praska*, biorą jednak za podstawę oryginalne języki biblijne, a więc hebrajski i grecki.

Bardzo znanym wydaniem naukowym Biblii hebrajskiej jest „Biblia Hebraica”, którą opracowali uczeni R. Kittel, P. Kahle, A. Alt i O. Eissfeld, Stuttgart 1951.

W najnowszych wydaniach Biblii hebrajskiej uwzględnia się warianty tekstu przedmazoletkie, znalezione w rękopisach z II w. p.n.e., odkrytych w pieczarach w Qumran nad Morzem Martwym.

[Kontynuacja: część 3.](#)

Zajda Aleksander
R-
„Straż”

Źródła:

1. E. Dąbrowski (red.), Podręczna encyklopedia biblijna, t. I-II, Poznań 1959;

2. A. Weiser, Einleitung in das Alte Testament, Evangelische Verlagsanstalt, Berlin 1963, wyd. 5;
3. W. J. J. Glashouwer, So entstand die Bibel, Haenssler Verlag, Neuhausen-Stuttgart 1979;
4. F. Rienecker, Lexicon zur Bibel, R. Brockhaus Verlag, Wuppertaal 1981, wyd. 15.